Педагогичне Бюро Полтавського Губерніського Земства.

Е. Томпсон—Сетон.

Наші приятелі

ОПОВІДАННЯ ПРО СОБАК.

Переклав М. Бейєр.

Малюнки Євгена Балути.

Року Божого
1918
Полтава.

Педагогичне Бюро Полтавського Губерниського Земства.

Е. Томпсон—Сетон.

Наші приятелі

ОПОВІДАННЯ ПРО СОБАК.

Переклав М. Бейер.

Чінк
Снем
Вінго.

м. ПОЛТАВА.
1918 року.

Увага: Всі незрозумілі слова пояснено в кінці книги.

м. Полтава, друкарня „Труд" Котляревськ. 31.

Чінк

Пригоди цуценяти.

I.

Чінк підріс і вирішив, що він самий знаменитий собака в окрузі. Він і справді таки був знаменитим, одначе, зовсім не з того боку, як сам собі уявляв.

Він не був ні лютий, ні страшний, ні сильний, ні прудконогий. Він був собі невгамовний, плохенький і трохи придуркуватий собачка і, мені здається, що ніхто не вмів краще від його бавитись хазяйськими чобітьми та драти їх на клоччя.

Господарь його, Білль Обрей,—був пристаркуватий вже чоловік. Він оселився поблизу Гарнетової гори у Єлловстонському паркові.

Він обрав собі тихий куточок, куди зрідка заглядають відвідувачі парка, котрі приходять туди, щоб подивитися на всяких диких тварин та звірів. У Єлловстонському паркові вільно жити і людям і звірям, але людям не дано тут права нищити звірів. Через те звірі живуть так, як у захистку, не почуваючи жадної небезпеки.

Біля Білльового шатра було так безлюдно, та сумно, що тільки лахматий, невгамовний Чінк розважав трохи самітного господаря.

Чінк не міг навіть хвилинки спокійно посидіти.

Він лагідний був сповняти всякий приказ свого господаря, окрім одного: сидіти тихо він не вмів.

Що-хвилини старався він зробити щось надзвичайне, неможливе. Одначе, тільки що роспочавши

важливу справу, він захоплювався вже иншою. Инші думки, инші речі притягували раптом всю його увагу і він покидав роспочату справу недовершеною.

Одного дня цілий ранок змарнував він на те, щоб видертися на високу товсту сосну, де сиділа білка. Білка дратувала бідного Чінка. Вона шпурляла на його сухі гіллячки. Чінкові хотілося видертись аж на сосну і добре провчити хитру насмішницю. Для кожного тямущого собаки було ясно, що це річ цілком неможлива. Одначе, Чінкові здавалося, що йому небезпремінно пощастить достатися до білки і тоді він їй покаже, як глузувати з такого поважного собаки.

Кільки тижнів його улюбленою мрією було впіймати одного з тарабаганів, котрі здалека скидалися на маленькі, забиті в землю стовпчики.

Поблизу шатра було ціле село тих тарабаганів. Всю місцину було вкрито невеличкими горбочками. Під горбочками були їхні нори. Сами господарі дуже любили сидіти на задніх лапках на тих горбочках, щільно притуливши до тіла передні. Коли вони сидять отак, то здалека скидаються на маленькі стовпчики.

Подібність ця настільки велика, що мені самому не раз доводилося помилятися. Увечері, коли ми пускали коней пастися на ніч, ми не раз прямували до тих стовпців, щоб привьязати до них коней. Тільки тоді, коли тарабагани з переляканим пищанням ховалися в своїх підземних хатках, помічали ми свою помилку.

З самого першого дня, як Білль поставив своє шатро в долині, недалечко від оселі тарабаганів, Чінк щиро завзявся впіймати одного з них. Звичайно, і коло цієї справи він заходився на свій манір, тобто, почав її з кінця.

Недурно Чінків хазяїн не раз повторював, що у його, як то кажуть, «не всі дома».

Чінк, забачивши тарабагана за добрі гони, робив «стойку».

Потім він починав підлазити до тарабагана сунучись на череві. Одначе, терпцю йому не надовго

вистачало, він схоплювався і, голосно гавкаючи, кидався просто на тарабагана, котрий вже давно помічав його і добре розумів Чінкові заходи. Тарабаган з глузливим пищанням ховався в норі і відтіля засипав Чінкові очі землею і порохом.

Ця історія повторювалася кожного дня, а про те Чінк не вгавав. Він ніяк не хотів признатися, що не вміє полювати на тарабаганів. Він уперто вів справу далі і був певний, що таки буде переможцем.

І він справді переміг...

Одного разу він помітив великого тарабагана, котрий струнко стояв на своєму горбикові. Чінк роспочав полювання своїм звичайним способом. Одначе, на цей раз йому пощастило впіймати тарабагана... Але тільки тоді помітив він свою помилку: замісць тарабагана він вчепився зубами в деревьяний кілок.

Кожному, хто хотів би знати, що почуває одурений собака, треба було подивитися в цей мент на Чінка, як він засоромлений сховався за шатром свого господаря, боячись, щоб хтось не помітив його помилки.

А про те Чінк не довго журився після цієї нещасливої пригоди.

Він таки був упертий і, хоч довго почував себе засоромленим, одначе, настрій мав пребадьорий.

До чого б він не брався, скріз виявляв багато захвату й енергії, але разом з тим і мало розуму. Про те він був щасливий і тим, що має хоч аби-яку працю.

Він не пропускав без уваги жадного воза, жадного подорожнього, жадної коняки, або теляти. Він кидався за ними навздогін і гавкав з усієї сили. Як коли із сторожки заходила до шатра кішка, Чінк уважав своїм святим обовьязком кинутись за нею і гнати її аж додому.

Разів двадцять на день він кидався за старим брилем, котрого, Білль мав нарочито, щоб кидати в осяче гніздо, а потім приказувати Чінкові: «Подай мені бриля!»

Треба було гірького досвіду, щоб Чінк таки зрозумів, що у хурманів довгі, дошкульні батоги; що за возом часто плентаються великі, злі собаки; що коні мають на ногах копита, якими боляче бьються; що у телят єсть на лобі дрючки, котрими вони боляче штрикають; що кішка має страшні пазурі і що оси зовсім не те, що метелики.

Багато було часу змарновано, поки Чінк зрозумів ту науку. Одначе, він потроху набірався розуму і виростав у досвідченого собаку.

II.

Все те знання, котрого набрався Чінк, скидалося на купу цегли, в котрій не було жадного ладу.

Треба було якоїсь иншої науки, щоб із тієї купи цегли вибудувати пишний будинок.

Такої науки довелося Чінкові зазнати від великого койота (степового вовка).

Цей койот жив поблизу Білльового шатра. Він, як і всі инші звіри в тій окрузі, добре знав, що в паркові,—а найпаче в тій частині його, де стояла сторожка і жили вартові,—не можна стріляти, ставити капкани і взагалі полювати на звірів.

Через те він почував себе в цілковитій безпеці і кожної ночі вештався біля шатрів, вишукуючи всякі недоїдки.

Спочатку я помічав його сліди на піску досить далеко від шатрів. Він ще не наважувався надійти ближче. Потім до нас долітала луна його співів увечері і вранці.

Нарешті, якось уранці, вийшовши з свого шатра, я помітив його сліди біля самісенького відра із сміттям. Згодом койот зовсім насмілився і відвідував нас кожної ночі.

Ще трохи пізніше, він навіть удень вештався побіля наших шатрів. Спочатку він все ж таки побоювався нас і живився тільки з насмітнику. Одначе, почуваючи, що ми не можемо йому нічого зробити, він почав просто викрадати у нас все їстов-

не. Для того він сідав на пагіркові на видному місці і ждав слушного часу.

Одного ранку, коли він розсівся на валу не далі як за пьятнадцять сажнів від нашого шатра, хтось, жартуючи, гукнув: «Чінку, чи бачиш отого нахабу— койота, як він глузує з тебе? Піди-лишень прожени його!» Чінк радо слухався всякого приказу. Йому закортіло вславитись і заслужити нашої подяки. Він кинувся на койота. Койот від його навтіки. Поки койот утікав, Чінкові вся справа здавалася дуже цікавою. Одначе, він став думати про це зовсім инакше, коли койот повернувся і погнався за ним.

Чінк зразу побачив, що непереливки, що буде біда. Він з-усіх сил старався добігти до шатра.

Але койот був далеко прудкіший ніж Чінк. Він хутко здогнав бідного цуца і став кусати його то з одного то з другого боку, стараючись вилити на беззахистному Чінкові всю злобу, яку мав на нас.

Чінк гавкав, скавчав, летів як вітер; одначе, мучитель—койот не давав йому передишки, поки не дігнав його аж до самісенького нашого шатра. Мушу признатися, що ми, як і койот, втішалися, дивлячись на Чінкове бідування. За свою щирість він не здобув від нас жадної подяки, а койот таки добре намняв йому боки.

Цієї пригоди було цілком досить, щоб приборкати Чінкову завзятість. З того часу він не мав жадної охоти чіпати койота.

Койот, одначе, думав зовсім инакше.

Він знайшов в тому для себе нову, цікаву забавку.

Що дня зьявлявся він поблизу нашого шатра, бо добре розумів, що ніхто не має права його стріляти. Справді, всі рушниці було попечатано і сторожа пильно доглядала, щоб ніхто не порушав закону.

Койот наче ждав слушного часу, щоб подратувати Чінка.

Настали такі часи для бідного Чінка, що йому не можна було навіть на 30 саженів від шатра одійти.

Койот зараз же кидався до його, починав кусати і заганяв аж у шатро.

І таке було що-дня. Нарешті Чінкові життя стало пеклом. Він не смів на 10 саженів від шатра одійти. Навіть тоді, коли ми їхали верхи і Чінк біг слідком за нами, койот біг за ним по пьятах, вижидаючи слушного часу, щоб куснути бідного Чінка. Одначе, при тому він старався держатися яко мога далі від нас і навіть подавався навтіки, коли ми спинялися, збірали каміння і шпурляли на його, щоб порятувати бідного Чінка від причепи.

Одного дня Білль Обрей забрав своє шатро і переніс його верстви за півтори далі. Зробив він це ніби для того, щоб коневі його було більше паши. Справді ж, як ми пізніше дізналися, він утік від нас, щоб на самоті випити пляшку горілки, котру пощастило йому десь здобути.

Одначе, койот не покинув своїх жартів. Він перестав зьявлятися поблизу нашого шатра і перекочував слідом за Білльом. Чінкове життя з того часу стало ще скрутнішим. А в додачу до того, його господарь розласувався на горілку: після першої пляшки його потягло до другої. На другий день він сів на коня, приказав Чінкові сторожити шатро і подався до корчми. Хоч як Чінкові сумно і страшно було зоставатися на самоті, а про те він послухався і, звернувшись калачиком на порожньому лантусі, став вартувати.

III.

Чінк був метушливий собачка, одначе, сторож з його був добрий. Господарь знав, що на його можна цілком покладатись.

Увечері повз шатра пройшов один Біллів приятель.

Коли він наблизився до шатра остільки, що Білль міг його почути, він, як звичайно, погукав: «Гей Біллю, послухай! Чуєш, Біллю?!»

Не чуючи собі відповіді, він надійшов до шатра і хотів зайти в середину. Одначе, на порозі він зустрівся з страшною собакою. Чінк наїжився і з лютим гарчанням напосівся на його, показуючи цим, що вступати до шатра заборонено.

Приятель подався назад, а потім пішов собі далі, зрозумівши, що господаря нема дома.

Ось і ніч наступила, а господарь не вертався. Чінк все був на варті і вже зголоднів.

В шатрі лежав лантух із салом. Та Чінк знав, що займати його не можна: адже господарь звелів йому сторожити. Він швидче мав би з голоду згинути, ніж торкнутися до того сала.

Він був наважився виступити із шатра, сподіваючись впіймати мишу, або знайти чогось їстовного. Раптом де не взявся осоружний койот і пустився за ним навздогін, так що Чинк мусив притьмом сховатися в шатро.

Койот мав намір увійти в шатро слідом за Чинком. Але тут сталося чудо.

Памьятаючи, що господарь звелів йому пильно вартувати, Чинк раптом одмінився. Він забув свій страх перед койотом, забув, що той багато сильніший за його. Він почував, що на його покинуто всю домівку, і розумів, що мусить її стерігти.

Він наїжився і з таким лютим гарчанням напосівся на койота, що той здивовано одступився.

Койот ніколи не зустрічав з Чінкового боку такої одсічи. Він не пізнав нікчемного, полохливого цуценяти в тому образі, в якому перед ним зьявився Чінк.

Звіри несвідомо відріжняють добро від зла. Вони зразу почувають ріжницю між полохливістю і мужністю.

Право було на стороні Чінка і койот це почував. Він, одгаркуючись, подався назад. На своїй койотській мові, він присягався при тому, що порве нікчемного собача на шматки, аби трапився для того слушний час. А про те він не насмілився всту-

пити до шатра, хоч за хвилину до того мав твердий намір теє зробити.

Тоді почалася справжня облога. Койот що хвилі вертався і крутився біля шатра. Він з призирством кидав землю лапами, навертався до входу. Та тут кожного разу зустрічав його бідолашний Чінк, ледві живий від страху. Хоч як він боявся койота, одначе, виконуючи обовьязок сторожи, він сміливо кидався койотові на зустріч. Він почував, що той може наробити його господареві багато шкоди. Він зовсім не думав про те, що лютий койот може одним скоком звалити його на землю і порвати на шматки.

Окрім того всього Чінк голодував. Раз чи два пощастило йому вибігти до струмочка та напитися води. Одначе, за той короткий час він не міг знайти чогось їстовного. Правда, він міг би прогризти дірку в лантусі і попоїсти трохи сала. Та зробити того він не наважувся, бо господарь наказав йому сторожити його добро. Він міг би вибрати вільну часину, коли койот давав йому спокій, і прибігти до нас, де б йому дали їсти.

Але ні, хоч як йому було скрутно, він виявляв справжнє геройство. Він не наважувався покинути шатро без догляду. Він рішив околіти, стоячи на варті.

А в той самий час його господарь гуляв у корчмі.

Чотирі ночі був Чінк на варті, з незвичайним геройством оберігаючи хозяйське добро від настирливого койота, котрого сам він боявся до смерти.

Тільки на пьятий день уранці прочумався Білль Обрей і згадав про своє шатро і про те, що покинув на варті маленького цуценя.

Він покинув піячити, сів на коня і поїхав додому. Він був не пьяний та похитувався від чотирьохденної гулянки.

По дорозі він зовсім протверезився і раптом згадав, що покинув Чінка голодного.

«Коли б не понівечив сала», майнуло йому в голові. Він погнав коня швидче, виїхав на вершину

горба, відкіля було ясно видко його шатро. На порозі його він побачив койота, котрий вишкерив зуби і глухо гарчав, а проти його стояв наїжений, маленький Чінк і не давав койотові ввійти в середину.

«Щоб мене чорти вхопили!» крикнув Білль Обрей. «Я зовсім забув про того проклятого койота. Бідний Чінк! Що довелося йому перетерпіти?! Дивно, що він з голоду досі не знесилів».

Одначе, Чінк вже ледві на ногах держався. Він знесилився від голоду і невпинного жаху, хоч і їжився і гарчав, готовий лягти трупом, аби не пустити койота до хазяйського добра.

З одного погляду Білль зрозумів усе.

Він прогнав койота. Вступивши до шатра, він побачив, що лантух із салом цілий. Він зрозумів, що Чінк не їв нічого з самої тієї хвилі, як його господарь вибрався гуляти до корчми.

І як Чінк, тремтячи від переляку і знесилений голодом, приліз до господаря і приязно заглядав йому в очі і лизав йому руки, ніби промовляючи: «дивись, я виконав твій приказ»—Білль Обрей не міг здержатись.

Сльози бігли по його щоках, поки він з власних рук годував маленького героя.

А кінчивши його годувати, Білль промовив: «Чінку, мій вірний друже! Я повівся з тобою як свиня, ти зо мною—як путня людина. Ніколи не буду більше їздити до корчми і кидати тебе самого. Зараз я лагідний зробити для тебе все, чого ти забажаєш, тільки не знаю, чого саме тобі треба. Горілки ти не пьєш і я не маю чим тобі віддячити за вірну службу. Але, принаймні я визволю тебе від твого мучителя. В тому будь певний»... Він обережно зняв свою рушницю, яку беріг, як око в лобі. Він рішуче зірвав печаті з її замка, не вважаючи, яка йому за те кара буде, і вийшов із шатра.

Койот, по своєму звичаю, сидів недалечко від шатра і ухмилявся. Він знову ждав слушного часу, щоб роспочати жарти з Чінком.

Та жартам прийшов край. Клацнув курок, пролунав постріл і Чінк позбувся свого осоружного ворога.

Білльові було байдуже, що після пострілу збіглася сторожа, бо він наважився зламати суворий закон, котрий забороняв стріляти звірів у паркові. Обреєві було навіть байдуже, що у його одняли улюблену магазінку, випхали з парку, щей загрожували, що в тюрьму посадять, коли посміє вернутися. Все те було йому байдужісенько.

«Не біда,»—промив старий Обрей. «Я зробив усе, щоб віддячити своєму другові Чінкові. Хоч він і собака, але показав мені, що таке чесність і порядність».

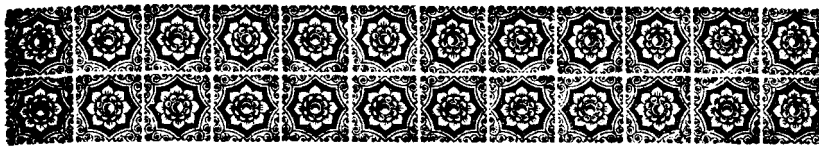

Снеп.

Історія буль-терьєра.

Я пригадую собі, ще це було на передодні Покрови. Я був дома і перечитував старі газети, бо перед тим цілий тиждень подорожував, загубив зовсім звьязки з світовою політікою і не знав, що коїться на світі.

Раптом до мене постукали. Я одчинив. Мені подали телеграму. Треба признатися, що я страх як не люблю одержувати телеграм. Поки роспишешся, що одержав її, та поки розгорнеш її,—серце тьохкає і уявляється, що це хтось з твоїх рідних умер, або застрелився.

Тремтячими руками я розгорнув телеграму, сподіваючись страшної звістки, але замісць того прочитав: «Попережаю тебе. Послав тобі знаменитого цуценя. Будь із ним чемніший. Буде краще. Джек».

Треба вам сказати, що Джек-мій давній приятель. Ще в дитинстві з рушницею й собаками ми тинялися з ним по рідних степах та лісах. Наші ловецькі пригоди й бідування потоваришили нас навіки, і, хоч ми не часто маємо змогу бачитись, про те щирі приятельскі звьязки про-між нами ще й досі не порвалися. Обидва ми кохалися в собаках.

Але, признаюся, я не розумів Джекової телеграми. Він попережав мене так, ніби посилав мені не цуценя, а якусь незвичайної вибухової сили бомбу, або лютого тигра просто з диких індійських нетрів.

Я нетерпляче став чекати обіцяної посилки.

На другий день вранці нощик приніс мені невеличку скриньку, збиту з необструганих дощок.

Зверху було віконце, затулене дротяную кграткою. На скринці здоровенними літерами було написано: «Небезпека!»—«Не цуценя, а справжній чортяка!» промовив нощик: «увесь час, поки його везли, воно не переставало гарчати і кидалось на всіх, хто тільки наближався до віконця».

Нощик пішов. Я зазирнув у скриньку і побачив у ній маленьке біле цуценя буль-терьєра. Я наблизився до віконця, а воно з гарчанням кинулось на мене і, напевне, добре мене покусало б, коли б не кгратки. Його гарчання не вгавало. Треба сказати, що собаки гарчать на два способи: один спосіб—стиха, густим басом, ніби ввічливо попережаючи або приязно відповідаючи; другий—голосно, підвищеним тоном,—це вже ніби останнє слово перед рішучим нападом. Моє цуценя гарчало якраз таким способом.

Але ж що мені? Я дуже розуміюся в собаках. Я був певний, що зумію поладнати з маленьким чортеням. Мені навіть смішно стало, коли я згадав Джекову телеграму. А що я буду з ним чемний, це ясно, бо я ж кохаюся в собаках і розумію їхню вдачу.

Озброївшись ножем, що разом міг служити і за зубочистку, і за пилу, і за молоток, і за ножниці, я почав зривати дротяну кгратку. Моє чортеня при кожному ударові по скриньці люто гарчало. Коли я, упоравшись із кграткою, перекинув скриньку набік, щоб витрусити його звідтіля, воно впьялося мені в ногу. На моє щастя, воно заплуталося однією лапою в дротові, а тоб не минути мені віковічного каліцтва, бо цуценя від щирого серця старалося перегризти мені ногу. Я мусив злізти на стіл і відтіля вживати способів, щоб його втихомирити. Я був певний що, людська мова має вплив на звірів. Я запевню, що вони розуміють наші наміри, рухи, хоча, може, й не розуміють самої мови.

Але буль-терьєр, очевидячки, уважав мене за лицеміра і поставився до моїх запобіганнів з повним призирством.

З початку він росташувався під моїм столом став вартувати, чи не пощастить йому вхопити мене

за ноги і стягти до долу. Я був певний, що зможу заспокоїти його своїм поглядом. Але, сидячи на столі, я не міг випробувати силу свого погляду, бо цуценя стояло під столом. Таким чином, я, хоч мені було вже двадцять пьят літ, попав у полон до маленького білого цуценяти.

Можу похвалитися, що я людина цілком спокійної вдачи, бо я—представник фірми, що торгує желізними виробами, і відомо, що вдачею з нами дорівнюються хіба тільки джентльмени, котрі продають готову одежу. Я витягнув цигарку і закурив, сидячи на столі і підобгавши ноги по—кравецькому, а мій маленький тіран вартував мене під столом. Я витягнув телеграму і прочитав: «знаменитого цуценя; будь із ним чемніший, буде безпечніше».

Одначе, більше, мабуть, через моє спокійне поводження, ніж через мою чемність, за півгодини гарчання вщухло. Через годину мій буль-терьєр вже не накидався, як скажений, на газету, котру я обережно спускав до долу, щоб дізнатися про його настрій. Можливо, що роздратовання, яке опанувало його з причини довгого пробування в скринці, ущухло. Він став спокійніше приймати всі події. Коли я закурив третю цигарку, він покинув варту і подріботів до каміна. Одначе, він ще не зовсім забув про мене і одним оком пильнував мене й далі, а я позирав на його цурпалкуватий хвостик. Як би він хоч раз крутнув хвостиком, я почував би себе переможцем. Але він не крутнув, навіть не ворохнув. Я вже почав нудитися. Ноги мені потерпли. Полумья в каміні загасло. В хаті сутеніло, але я не міг засвітити світла, бо мій господарь рішуче-того не дозволяв. О девьятій годині я став мерзнути. О пів десятої в каміні не зосталося й одної жарини. Мій подарунок підвівся, потягся, позіхнув, і потім заліз під ліжко, де знайшов хутряний килим і ліг на ньому.

Я обережно переліз з столу на шахву, з шахви на камін і нарешті на ліжко. Тихенько роздягся і ліг, не викликавши з боку свого господаря ніякого невдоволення.

Я ще не заснув, коли почув, як цуценя видерлося до мене на ліжко, а потім почало тупцюватися по моїх ногах, вишукуючи собі зручненького місця. Очевидячки, долі було холодно і воно рішило, що теплішого місця, як моє ліжко, нема.

Воно розляглося просто на моїх ногах, та так незручно, що я мусив зараз же якось инакше покласти їх. Цього було досить, щоб воно знову вчепилося мені в ногу і, як би не товсте укривало, я зостався б повік калікою.

Цілу годину я обережно пересував ноги, поки нарешті не поклав їх так, що міг заснути. В ночі я не раз прокидався від гнівного гарчання цуценяти, бо, очевидячки, у вісні без його дозволу пересував ноги, а, може, по своєму звичаю, дуже голосно хропів.

На другий день я прокинувся раніше від Снепа (я назвав свого господаря Джинжерснепом і скорочено буду звати його просто Снепом), але він не дозволив мені вставати до восьмої години. Ми встали обидва о восьмій годині. Снеп нічого не сказав слузі, котрий прийшов роспалити вогонь у каміні, а мені дозволив одягнутися, не злазячи на стіл.

Ідучи до сніданку, я сказав йому: «Друже мій Снепе, за твоє лагідне поводження инший добре поповчив би тебе батогом. Але я зроблю краше. Сьогочасні лікарі радють новий спосіб гоїння нервів; цей спосіб зветься «без снідання».

Хоча це і здавалося жорстоким, але я його продержав без їжи цілий день. Правда, це мені де-що коштувало, бо довелося наново красити двері, котрі він геть-чисто подряпав. За те увечері він згодився приняти їжу з моїх рук.

Через тиждень ми вже були товаришами. Він, як і раніше, спав на моєму ліжкові, але дозволяв мені ворушити ногами, не загрожуючи мені каліцтвом. Моя сістема гоїння нервів творила просто чудеса: через три місяці ми уже були просто людиною й собакою, і Снеп цілком виправдав Джекові рекомендації.

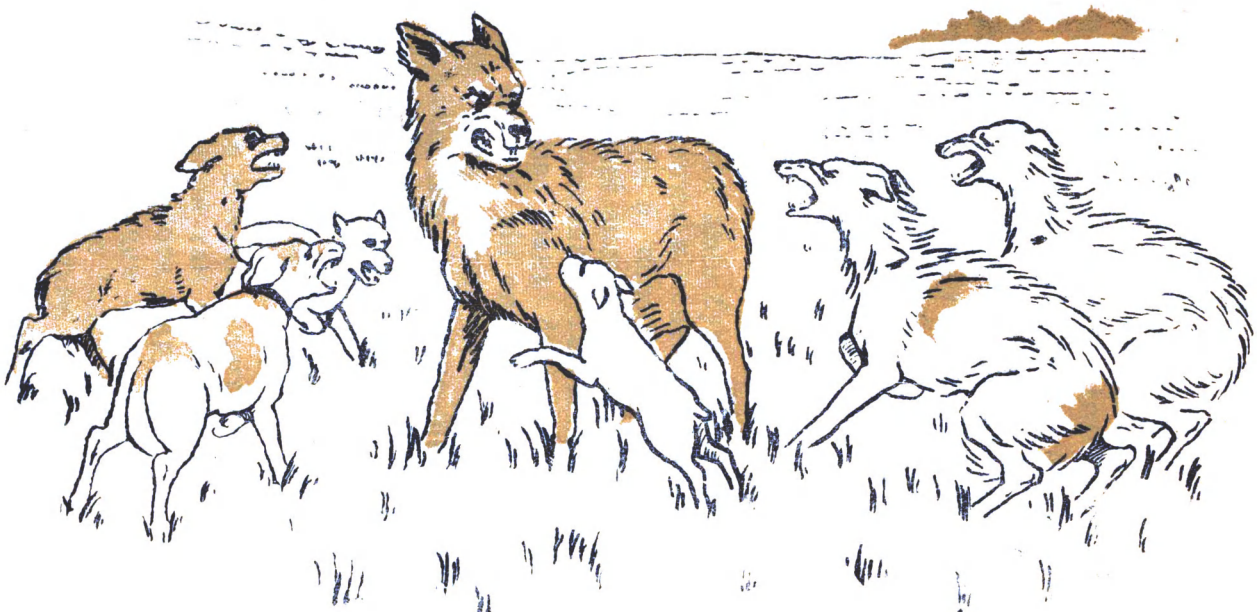

Здається, він не знав, що таке страх. Коли до його наближався маленький собачка, він не звертав на його жодної уваги. Як що собака був великий, Снеп завоїсто піднімав свій куций хвіст, крутився коло нього, з презирством гріб землю задніми ногами, позирав в далечінь, на небо, на землю, навсе, окрім великого собаки, і без угаву гарчав. Коли чужий собака не забірався собі геть, починалася бійка і вже тоді йому доводилося стрімголов утікати. Траплялося, що й Снепові перепадало на горіхи, та рани й болячки і гіркий досвід не навчили його бути обережнішим.

Одного разу, коли ми їхали з ним удвох на фаєтоні, Снеп побачив величезного сен-бернара, котрий поважною ходою прохожувався поблизу. Його величезний зріст роспалив у грудях мого Снепа таке завзяття і бажання стати з ним на герць, що Снеп виплигнув з фаєтону і при тому зломив собі ногу.

Очевидячки, в його серцеві не було ні крихти страху, але натомісць був чималий шматок имбірю, котрий роспалював його кров. Снеп зовсім не такий був, як инші собаки: коли вулишні хлопці шпурляли в його каміння, він ніколи не втікав, а біг просто на напасника. Як що той повторював свій злочин, Снеп без жодного вагання чинив суд і росправу. Через те його мусили шанувати, хоча й не любили.

Тільки я та сторож нашої контори добре розуміли Снепову вдачу, а він віддячував нам за те своєю приязню. Влітку на другий рік Снепова приязнь стала мені дорогшою всього на світі і найбільші американські міліардери: Карнеджі, Вандербільт та Астор не зібрали б стільки грошей, щоб відкупити в мене Снепа.

II.

В-осени мені довелося знову багато подорожувати і покинути Снепа у моєї господині. Але їх спільне життя не було товариським. Він ставився до господині з презирством; вона—боялася його. Нарешті, вони поробилися запеклими ворогами.

Мені доручено було роспродати велику партію колючого дроту в північних штатах. Листи я мав з почти раз на тиждень і в кожному листі моя господиня жалілася на Снепа.

Приїхавши в Мендозу, в Північній Дакоті, я знайшов собі добрих покупців. Звийчайно, я більше діла мав з гуртовиками, але їздив також і по фермах, щоб дізнатися, якого саме дроту потрібують фермери. Таким чином я познайомився з тамошніми багатими с котарями братами Пенруфами.

Пробуваючи в їхньому товаристві, я наслухався багато про страшні збитки, котрі чинить скотарям хижий сірий вовк. Вже пройшов той час, коли вовки ходили зграями і коли їх легко було вибавляти. Вовки стали далеко хитрішими, не йшли в капкани, а отрута, яку їм роскидували, ставала більше небезпешною собакам скотарів, ніж вовкам. Грабіжництво вовків чинило велику шкоду скотарям, бо сила їхньої худоби гинула від вовчих зубів. Брати Пенруфи заззялися вибавить вовків полюванням з собаками. Для того вони розводили ріжні породи ловецьких собак, бо виявилося, що кожна порода зокрема нездатня до полювання на вовків. Гончаки показали себе нездатними, бо вони були занадто кволі, щоб змагатися з вовком; великі данські доги були дуже незграбні, хоча й сильні, а хорти не могли гонити звіря, коли не бачили його. У кожної породи була якась прикра хиба, але Пенруфи сподівалися досягти гарних наслідків, полюючи з мішаною зграєю. В їхній зграї було чимало породистих, путніх собак і між ними кілька вовкодавів, котрі коштували їм, мабуть, недешево.

Старший з Пенруфів дуже пишався своїми вовкодавами і сподівався від них великої користи: «Хорти занадто хисткі, щоб змагатися з вовком; доги дуже важкі; але ви побачите, як пірья з вовків полетить, коли мої вовкодави за них візмуться»...

Таким чином, хортів у зграї мали ради їх прудких ніг, догів—як важку артілерію, а для рішучої атаки мали послужити вовкодави. Було також і кілька гончаків на той випадок, щоб використувати їхній нюх, як би вовк счезнув з очей.

Мене запросили приняти участь в полюванні і я залюбки згодився.

Цікаво було поглянуть на наш пишний поїзд, коли ми в один із осінніх ранків вирушили на полювання по кучугурах Бедленда.

День був ясний і холодний. Але, не зважаючи на кінець вересня, морозу вранці не було. Коні наші були непотомлені, бадьорі, а мій поні, басуючи, разів зо два показав мені, як скидають до долу нетямущих верхівців.

Собаки аж поривалися на полювання. Ми сполошили таки дві або три сірих плями і Хільтон Пенруф, що правив за ватажка, пояснив нам, що то, напевне, вовки або койоти. Собаки миттю кинулися навздогін, але пробігали без діла до пізньої ночи; а як повернулися, ніщо не показувало, щоб вони полювали на вовка, окрім знаку від вовчих зубів, що мав на плечі один із хортів.

«На мою думку, Хільтоне», промовив Гервін, молодший Пенруф: «твої ухвалені вовкодави нікуди не годяться. Держу парі за оцю маленьку чорну данку проти усіх твоїх вовкодавів, хоча вона й не чистої породи».

«Я не розумію, що це значить», дивувався Хільтон. «Нема койота, не те шо сірого вовка, котрий

міг би втекти від наших хортів. Наші гончаки мають такий нюх, що й через три дні знайдуть звіря по слідові, а наші доги можуть навіть із ведмедем змагатися»...

«А на мою думку», зауважив Пенруф-батько: «може, з цією собашнею можна гонити, навздогнати і зацкувати ведмедя; це можливо; одначе, я бачу, що їм не взяти сірого вовка. Вся ця собашня нічого не варта. Я хотів би, щоб мені вернули ті гроші, що вона нам коштує».

Батько з братами завели сварку, а я облишив їх і поїхав десь осторонь.

Що нам не пощастило з полюванням, це можна було, на мою думку, пояснити тільки тим, що сірий вовк нагонив на всю нашу собашню невимовний жах. Вони були прудкі, сильні, але їм бракувало мужности стати з ним сам-на-сам. Через це вовкові щастило від них утікати. Думки мої мимоволі полинули до мого сміливого собачки, котрий цілий рік проспав зо мною на одному ліжкові. Як би мені хотілося, щоб Снеп був тута! Він би став за ватажка всім оцим велетням-собакам і його сміливе серце і на мить не здрігнулося б, як би йому довелося стати на герць із сірим вовком.

Я пробував звичайно в Бароці і туди йшло все моє листування. Повернувшися від Пенруфів, я знайшов аж два листа від своєї господині. В одному вона сповіщала, що Снеп нечемно поводиться в моїй кімнаті, а в другому рішуче вимагала, щоб я забрав його геть.

«А що, як його забрати в Мендозу», спало мені на думку. «Їхати сюди тільки 20 годин. Пенруфи будуть дякувати за такого собачку, а кінчивши свої подорожування, я одвезу його до дому».

III.

Моя друга зустріч із Снепом не дуже ріжнилася від першої. Я сподівався від його більшої приязні. Він напосівся на мене й удавав, що хоче мене боляче покусати, але при тому він гарчав низьким басом і

все ж таки приязно крутив своїм цурпалком. Одначе, згодом наша приязнь поновилася.

До Снепового приїзду Пенруфи не раз улаштовували полювання на вовків, але, на велике своє розчарування, без жодного успіху. Кожного разу собаки безпомильно натрапляли на вовчий слід, гонили вовка, але ніколи не могли зробити йому кінець. Людям же не щастило наблизитись остільки, щоб дізнатися про причини неуспіху.

Старий Пенруф бубонів, що в усій нікчемній зграї собак нема ні одної хоробрішої від зайця.

Зараз же на другий день по Снеповому приїзді мало відбутися полювання. Знову вирушив з ферми пишний поїзд на баських конях; знову була з нами ціла зграя рудих, чорних та рябих собак, та на сей раз до собачого товариства прилучився і маленький білий собачка, котрий, одначе, держався осторонь від инших. Не тільки собакам, але й коням і людям, котрі наважувалися дуже близько до його приступати, він давався взнаки своїми гострими зубами. Він знайшов досить часу, щоб пересваритися з собаками, з кожним конем, з кожною людиною. Тільки маленька буль-терєрка самичка, котра була у господаря моєї гостинниці в Мендозі, здобулася на його приязнь. Він, як годиться кожному лицареві, дуже ревно і разом ніжно виявляв до панни свою пошану і спочуття.

Я ніколи не забуду тих дивних картин природи і тієї краси, які довелося бачити під час полювання в той день. Ми їхали по високій площині, помережаній невеликими, плисковатими горбами, і нам одкривався далекий краєвид на всі боки. Раптом Хільтон, що оглядав околицю у бінокля, скрикнув: «Онде він! Він біжить просто до Скель-Крику. Гадаю, що це койот».

Найперша справа—показати звіря хортам. Справа ця не легка, бо в бінокля дивитися вони не вміють, а чагарник, котрим поросла вся плющина, був вищий од цибатих хортів.

Але Хільтон зараз же покликав свого улюбленця: «Дендере, сюди!» Він нахилився, сидячи на сідлі, і протягнув ногу. Одним скоком Дендер злетів на сідло і, похитуючись на коні, став пильно вдивлятися в той бік, куди йому показував хазяїн: «Онде він, Дендере; шукай його. Диви, він там унизу».

Собака уважно і ревно зорив очима в тому напрямі, куди показував йому Хільтон. Очевидячки, він забачив звіря, бо, стиха погавкуючи, сплигнув до долу і побіг в той бік, куди йому показувано. Уся зграя пустилася слідком за Дендером і ростяглася по рівнині довгою низкою. Ми поскакали слідом за ними. Але чим далі, тим більше зоставалися позаду, бо коням важно було перебігати через вибалки, ярки, ховрашині норки, скелі та чагарник. Скакати у чвал при таких умовах було небезпешним.

Ми всі зосталися далеко позаду, а найостаннім був я, бо ще не звик їздити верхи. Кілька разів собаки зьявилися на нашому краєвидові, а потім знову ховалися в балках. Попереду всіх біг Дендер. Виїхавши на досить високий горб, ми знову побачили охоту: койот біг не більш як за двоє гонів попереду Дендера, а вся зграя сунулася за ними трохи оддалік. Коли ми надїхали ближче, койот лежав задавлений, а собаки, важко віддихуючи, сиділи навколо його. Тільки двох гончаків та Снепа між ними не було; вони прибігли аж після нас.

«Опізнилися, глубьята!» зауважив Хільтон, з погордою оглядаючи свого улюбленого хорта: «Молодець, Дендере»! промовив він, поглажуючи хорта, котрий зіпьявся на задні ноги, а передніми упірався в Хільтонового коня і старався лизнути йому руки. «Ти бездоганний пес», додав Хільтон і в голосі його чулося вдоволення.

«Не багато хисту треба, щоб удесятьох прикончити одного маленького койота», зауважив глузливо батько. «Пожди лишень хвалити, доки натрапимо на сірого»..,

На другий день ми знову виїхали на полювання і я намірився простежити його від початку до самого

кінця. З високого пагорку замітили ми рухливу сіру крапку. Біла рухлива плямка визначає антілопу; сіра—вовка або койота, а кого именно, можна пізнати по хвосту. Коли в бінокля видно спущений хвіст—значить койот, коли ж хвіст маячить угорі,—це ненавистний сірий вовк.

Звіря показали Дендерові таким самим способом, як і вчора, і він повів за собою усю мішану компанію: хортів, вовкодавів, гончаків, догів, бульдогів і нарешті верхівців... На один мент вся охота промайнула перед нашими очима. Це безперечно був сірий вовк і він хутко втікав від собак. Мені якось раптом здалося, що передні собаки цим разом не так прудко поспішають, як учора, коли вони бігли за койотом. Нікому з нас не довелося побачити кінця полювання, бо собаки одна по одній поверталися до нас, а вовка ми більше не бачили.

Люде підняли собак на глум і лаяли їх без перестанку.

«Ганьба! фу, фу, паскуди!» лаявся роздратований батько: «вони легко могли його навздогнати, але тільки що він повернувся до них, вони полякалися і побігли назад. Ганьба!»

«А деж ваш славутній, безстрашний буль-терер?» глузливо запитав мене Хільтон.

«Не знаю», відповів я. «Мені здається, що він не бачив вовка. Але як колись побачить, держу парі, він або загине, або уславиться»...

Тієї ж таки ночі від вовчих зубів загинуло кілька голів рогатої худоби і при тому злочин стався зовсім недалеко від ферми.

Скотарі рішили помститися і ми знову поїхали полювати.

Полювання роспочалося так само, як і в попередні дні, але без успіху. Тільки над вечір забачили ми сірого з задратим в угору хвостом гонів за троє від нас. Хільтон покликав Дендера на сідло. Мені прийшла в голову думка зробити те саме з Снепом. Але у його були такі коротенькі ніжки, що він підстрибував кілька разів, поки нарешті за допо-

могою моєї ноги видерся до мене на сідло. Не більше хвилини я показував йому на вовка і примовляв: «Шукай». Він забачив вовка і, як стій, метнувся слідом за хортами з щирим завзяттям.

Полювання привело нас не до густого чагарнику, що ріс по березі річки, але на простору рівнину. Чому вовк побіг туди, вияснилося пізніше. Виїхавши на пагорок, ми побачили всю охоту за троє гонів від себе, саме тоді, як Дендер наздогнав вовка і вкусив його ззаду. Сірий рішуче повернувся, щоб роспочати бійку і ми побачили цікаву картину. Собаки прибігали по двоє, по троє і, гавкаючи, оточували вовка, поки не прибіг маленький буль-терєр. Він не став марнувати часу і хотів вхопити вовка просто за горлянку, але промахнувся і вчепився йому в морду. Тоді на вовка разом кинувся цілий десяток собак і за дві хвилини він лежав мертвий. Ми побігли, щоб поспіти хоч на кінець, і, як були ще далеченько, добре бачили, що Снеп таки не обманув моїх сподіванок.

Тепера прийшла черга мені попишатися і я скористувався з того. Снеп показав їм, що значіть мужність: собаки прикончили вовка без жодної людської допомоги.

Але було дві причини, що затьмарили сяйво нашої перемоги: перша,—що вовк був ще дуже молодий, власне, не вовк навіть, а вовченя, чим і пояснювалось те, що він хотів спастися від собак на рівнині; друга, —що Снепа було поранено: вовк прокусив йому плече.

Коли ми урочисто верталися додому, я зауважив, що Снеп шкутильгає. «Сюди!» покликав я, «іди сюди, Снепику!» Він разів зо два намагався стрибнути на сідло, але не міг.—«Будь ласка, Хільтоне, поможіть мені посадити його на сідло,» попрохав я.

«Дякую красно», відмов Хільтон: «я охотніше візьму в руку гремучу змію, чим вашого чортеня». Снеп всім дався взнаки і ніхто не зважувався наближатися до його. «Сюди, Снепе!,» покликав я і простягнув йому нагая. «Держи!»—Снеп учепився

зубами за нагая, я потяг його вгору і посадив на сідло. Приїхавши додому, я упадав коло його, як коло малої дитини. І ще б пак! Хіба можна було инакше? Він показав скотарям, чого саме бракує їм. Гончаки мають незвичайний нюх; хорти—прудкі як вітер; вовкодави і доги—чудові бойці. Але, весь їхній хист не має жодної користи: їм бракує моральної сили, яку виявив тільки невеличкий буль-терєр. Сьогодні скотарі зрозуміли, як їм вирішити важке питання про боротьбу з вовком. Як що вам доведеться завітати в Мендозу, ви побачите, що в кожній путній зграї єсть неодмінно буль-терєр і переважно снепомендозської породи.

IV.

На другий день була Покрова—роковини Снепового пробування в мене. Година була ясна, погожа. Снігу не було й порошини. Звичайно, в цей день місцеві скотарі впоряжали полювання. На цей раз мало бути полювання також на вовків. На превеликий жаль, Снепова рана була в кепському стані. По своєму звичаю, він спав у мене в ногах і на простиралі були виразні сліди крови. Приймати участь в полюванні він, звичайно, не міг, але полювання мусило відбутися. Через те ми одвели його в стайню і там замкнули. Ми вирушили, але мене весь час давило якесь гнітюче передчуття. Я знав, що без Снепа нам не буде успіху, але я ніяк не міг думати, яке нещастя мене ждало.

Ми вже доїхали до пагорків на березі Скельського струмка і стали там нишпорити. В цей самий час в чагарнику почулося шарудіння і раптом під ноги мого коня вискочив Снеп. Приказувати йому вернутися додому було годі, однаково він не послухався б навіть мого приказу. Але рана його була в прекепському стані. Я покликав його, простягнув йому нагая, підняв і посадив до себе на сідло.

«Гаразд,» подумав я, «будеш сидіти у мене, аж поки не вернемось до дому».

Так рішив я, але не так, мабудь, думав Снеп. Швидко Хільтонове галасування сповістило нас, що він забачив вовка. Дендер і його супротивець Рейлі кинулись за вовком, та з рогону наскочили один на другого і покотилися, плутаючись в кущах. Снеп пильно придивлявся і побачив недалечко від нас вовка. В ту хвилю я кудись задивився і забув про його. Він стрибнув до долу і побіг, часом підстрибучи, часом ховаючись в чагарнику. Біг він просто на вовка і де-який час вся зграя собак була позаду його. Але, звичайно, він недовго біг попереду. Швидко й хорти забачили вовка і вся зграя ростяглася довгою низкою, біжучи слідком за хортами.

На цей раз полювання мало бути дуже цікавим, бо вовк був не далі як за троє гонів, а собаки виявляли надзвичайне завзяття.

«Вони повертають у Медвежу балку»! гукнув Гервін. «Поїдемо навпростець і ми їх наженем».

Ми повернули і поскакали по північному схилі Хольмерової гори, а охота, очевидячки, пішла вздовж південного схилу.

Ми прискакали аж на верховину Кедрового кряжу і вже лагодилися спуститися вниз по другий бік його, коли раптом Хільтон закричав: «Присягаюся, що він тут. Ми просто на його натрапили»!

Він зліз з коня і побіг. Я за ним. Великий сірий вовк біг просто нам назустріч через голу рівнину. Він біг понуро, спустивши голову і піднявши хвіст. Саженів за сто від його біг Дендер, котрий летів як птиця, ледві торкаючись землі. За пів хвилини він навздогнав вовка і люто загавкав. Але ледві вовк повернувся до його, він подався назад. І вовк і Дендер стояли тепера недалеко від нас унизу і нам з гори було їх добре видко. Гервін був витяг револьвера, але Хільтон, як на гріх, спинив його і промовив: «Стрівай-лишень, подивимось, що буде далі».

Через секунду прибіг і другий хорт і слідом за ним прилинула вся зграя. Кожний собака добігав до місця бою з лютим виглядом, з рішучим наміром кинутись на вовка і ростягти його на дрібнесенькі

шматочки. Одначе, кожен зараз же поступався назад і захожувався завзято гавкати, тримаючись в поважному віддаленню. Через хвилину прибігли вовкодави, величезні, могутні пси. Вони безперечно мали найщиріший намір задавити вовка. А про те, його відважний вигляд, його могутня постать, його зуби, що загрожували всім смерттю,—наводили на них такий жах, що собаки один за другим ставали в коло і оточили вовка. А він, стоячи посеред того кола, повертався то до одного. то до другого ворога, готовий роспочати смертний бій з кожним зокрема і з усіма разом.

Ось прибігли і данські доги, незграбні, кремезні пси. Кожен з них був ні трохи не менший від вовка. Я чув, як вони важко дихали, як люто гарчали, коли надбігали до ворога, і лагодилися пошматувати його на дрібні шматочки. Але, як він став супроти них рішучий, невтомний, з вишкеренними зубами, готовий умерти, але разом з першим ворогом, що насмілиться кинутись на його,—величезні доги подались назад. В їхніх голосах ще бреніла відвага: «Стрівайте, дайте відпочити. Ось ми йому покажемо... Думаєте, ми його злякалися?! Ні крихти»... Але вони добре розуміли, що перший, хто зважиться стати на герць, ляже мертвий.

В той час, як десять великих собак тислися коло вовка, в ближніх кущах почувся шелест. Потім викотилася маленька кулька і нарешті зьявився Снеп. Він так задихався, що я думав, він от-от упаде. Він перебіг через голу рівнину, добіг до кола собак, що оточували вовка. І що-ж, чи вагався він? Чи замішався? Ні на одну мить! Він продерся кріз коло гавкаючих собак просто до старого розбійника і плигнув, стараючись вхопити його за горлянку. Сірий вовк клацнув своїми гострими зубами й одкинув Снепа. Але Снеп знову кинувся на вовка і вчепився йому в морду. Далі не можна було розібрати, що скоїлось. Всі собаки збилися в кучу. Один мент мені здалося, що бачу Снепа, котрий цупко вчипився вовкові в ніс. Вся зграя накинулася на вовка і нам ніяк було

помогти їй. Правда, вони тепера не потрібували нашої підмоги. У них був тепера ватажок, повний захоплюючої відваги.

Коли бійка кінчилася собаки вгамувалися, на землі лежав величезний вовк справжній велетень своєї породи, а коло його, цупко вчепившися йому в ніс, лежав біленький собачка.

Ми надійшли до їх. Я покликав Снепа, та він не рушився з місця. Я нахилився над ним.

«Снепе, Снепику! Годі, буде вже: ти ж убив його»! Але Снеп лежав нерухомий. Тільки тепера побачив я на його тілі дві страшні, кріваві рани. Я хотів підняти його. «Облиш його друже! Діло зроблено!»

Він потихенько загарчав і випустив вовка з зубів. Суворі скотарі поставали на колінах коло його. Старий Пенруф промовив тремтячим голосом:« Хай би в мене краще двадцать биків загинуло!.».

Я підняв Снепа. Я кликав його, гладив по голові. Він ледві чутно загарчав, ніби прощаючись зо мною, лизнув мені руку і затих навіки.

Сумно мені було вертатись до дому. І хоч ми везли з собою шкуру велетня—вовка, ніхто не радів, ніхто не пишався.

Ми викопали могилу на горбі за фермою. Туди поклали ми тільце відважного Снепа. Всі мовчали. Тільки старий Пенруф, що стояв з-заду мене, пробурмотів:

«Так... Бий його сила божа! Це справжня відвага. Без такої собаки не обійдешся в скотарстві».

25- 27 жовтня 1917 року.

м. Полтава.

Бінго.

Історія мого собаки.

I.

Це було на початку листопада (ноября) 1882 р. Зімою в Манітобі бувають люті морози і, хоч був ще ранній час для зіми, а про те настали великі холоди і товстий шар снігу вкривав Манітобські степи.

Був підсліпуватий зімовий ранок. Я тільки що поснідав і, сидячи в крислі, позирав крізь заметене снігом вікно на безмежний сніговий килим прерії. У вікно мені було видко тільки куток нашої обори, де ховалася наша худоба. В цілій фермі і на прерії не було помітно жодного руху, наче все живе поснуло в цупких обіймах холоду під сніговими заметами. Вся ця картина навернула мене на сумний, мрійливий настрій. Очі шукали якоїсь праці. Мимоволі спинилися вони на стінці, де висів листочок з календаря, на оборотній стороні котрого було надруковано невеличкого віршика про «Бінго, собаку французову». Віршик цей був незграбний, та про те мені чогось сподобався і я нарочито повісив його на стінці. Я й досі памьятаю той віршик і, коли хочете, прокажу його вам, любі читачі.

«Бінго»

Собака гавкає й плигає на кганочку.
Та це ж—мій Бінго вірний, подивіться...

Готовий я проспорить цілу нічку,
Що це мій вірний Бінго. Подивіться...
Французиха стоїть коло припічку,
Французові на йому варить пиво
Готовий присягтись я, мій паничку,
Що пиво те—присмашнеє на диво.

Поганий віршик мій—і треба б ставить точку...
Та присягаюсь вам: його я хиби знаю.
Нехай висить він скромно на гвіздочку,
А поки що я віршик мій кінчаю...

Раптом мій мрійливий настрій, навіяний сумною картиною мертвого степу і читанням незграбного віршу,—було порушено. Я помітив великого сірого звіря, що біг просто до нашої обори, а за ним кулею летів другий звір—не то білий, не то чорний, трохи меншого зросту. Згодом можно було розібрати, що сірий звір був вовк, а за ним гнався собака.

„Вовк!“ скрикнув я і, схопивши свою рушницю, вибіг на двір на підмогу собаці. Я ще не добіг до обори, коли вони пробігли мимо. Вовк, пробігши ще з гони по глибокому снігові, обернувся до собаки, а собака,—в ньому я признав Френка, шотландську вівчарку мого сосіди,—почав кружляти коло вовка, вижидаючи слушного часу, щоб напасти на його.

Я вистрілив кілька разів, щоб налякати вовка. Він знову подався навтікача, а собака навздогнав його, куснув його за бедро і хутко одскочив, увертаючись від зубів розлютованого звіря. Вони счепилися на короткий час, а потім вовк знову метнувся навтікача. Кілька разів собака примушував вовка спинятись і роспочинати бій, а вовк знову і знову намагався втікти. Собака старався нагнати його ближче до обори, вовк знесилився і все поривався втікти до ліса, що чорною стрічкою маячив на сході. Нарешті, після того, як суперники прокружляли степом добрих півтори верстви, я навздогнав їх. Собака, почуваючи, що в його єсть підпомога, напосівся на вовка і роспочав останній бій.

На мент звірі сплелися в один суцільний клубок. Через хвилину клубок росплутався... Вовк лежав на снігу, а на спині його сидів скрівавлений собака, цупко вчепившись йому в потилицю. Тепера прийшла моя черга встряти в боротьбу. Пролунав постріл і влучка куля, поцілена вовкові в голову, скінчила змагання

Коли собака пересвідчився, що його ворог неживий, він, не звертаючи на його жодної уваги, підвівся і побіг степом, прямуючи до сосідньої ферми.

Я з великим подивом позирав йому в слід «Що за пес,» думав я. «Він, без сумніву, задавив би вовка і без моєї допомоги»...

Пізніше я довідався, що цьому собаці вже не раз припадало перемогати вовка сам-на-сам, хоч він був і значно меншого зросту, ніж степові вовки

Я так замилувався геройським вчинком собаки, що наважився здобути його за всяку ціну. Коли я запитався про ціну, його господарь рішуче покрутив головою на знак незгоди і промовив:

«Чого вам так заманулося мого Френка? Чи не краще було б вам взяти його цуценя.

Мені не зосталося нічого иншого, як задовольнитись сином героя. Я приніс додому маленьке кругляcте, волохасте цуценятко. Своєю чорною волохастою вовною вонс скидалося скоріше на медвежа, ніж на собача. Воно було все у смуглястих, ще ледві помітних плямах, як і його батько, а кінчик морди у його був білий, наче він тільки що умокнув її в миску з сметаною. Те, що цуценя дуже скидалося на свого батька, тішило мене. Я вже марив про його майбутні славні діла.

Пригрівши та підгодувавши цуценя, я став міркувати про те, як його назвати. Кому доводилося, як і мені, міркувати над отакою поважною справою, той запевне знає, що вигадати призвіще своїй собаці— річ зовсім непроста. Тільки через те, що вся ця історія відбулася під враженням отого вірша про «Бінго, собаку французову» мені не довелося довго сушити собі мозку. Я рішив назвати собачку Бінгом.

II.

Всю зіму мій Бінго перебув в оборі. Це було маленьке, пустовливе, ситеньке собача. Воно було щире й приязне, хоч на його ніхто не зважав. З кожнем днем воно більшало. Терпіти страждання йому випадало частенько з причини його незвичайної ненажерливости. Не раз потрапляв він носом у мишоловку, яка так цупко й боляче його хапала, що бідне цуценя довго і жалібно скавчало. Одначе, гірький досвід ні крихти не навчив його, що слід обминати мишоловку, і ця історія повторювалася мало не що-дня. Потім не пощастило йому також сприятелювати з нашою кішкою. Кішка не могла зрозуміти його приязних заходів, бо за-для неї він був просто собакою і через те саме ворогом. Замісць приязні між ними запанувала вічна війна. І кішка й цуценя були завжди напоготові, щоб дошкулити одне другому, як найдужче.

Як Бінго трохи підріс, йому припало до смаку ночувати в стайні і він навіки покинув обору.

Настала весна і я запопадливо взявся муштрувати Бінга. Аж по багатьох невдалих спробах, я таки привчив Бінга, щоб він з мого приказу бігав на луку, де паслася наша стара руда корова, і загонив її додому.

Коли Бінго зрозумів, чого від його домагалися, він залюбки кидався до корови і це було йому найкращою забавкою. Він, як вихорь, летів на луку, плигаючи й гавкаючи від насолоди. Трохи згодом він у-чвал повертав назад, а поперед себе гнав засапану корову, не даючи їй ні хвилі спокою, поки не загонив її в найдальший куток хліву.

Така щирість Бінгова трохи нас непокоїла; одначе, ми спочатку не ставали йому на перешкоді. Та зрештою йому остільки припала до серця така забавка, що він став пригонити корову до дому по кілька разів з власної примхи. Щирий пастух разів по дванадцять на день бігав на луку і пригонив відтіль налякану й заспану корову. Він настільки пристра-

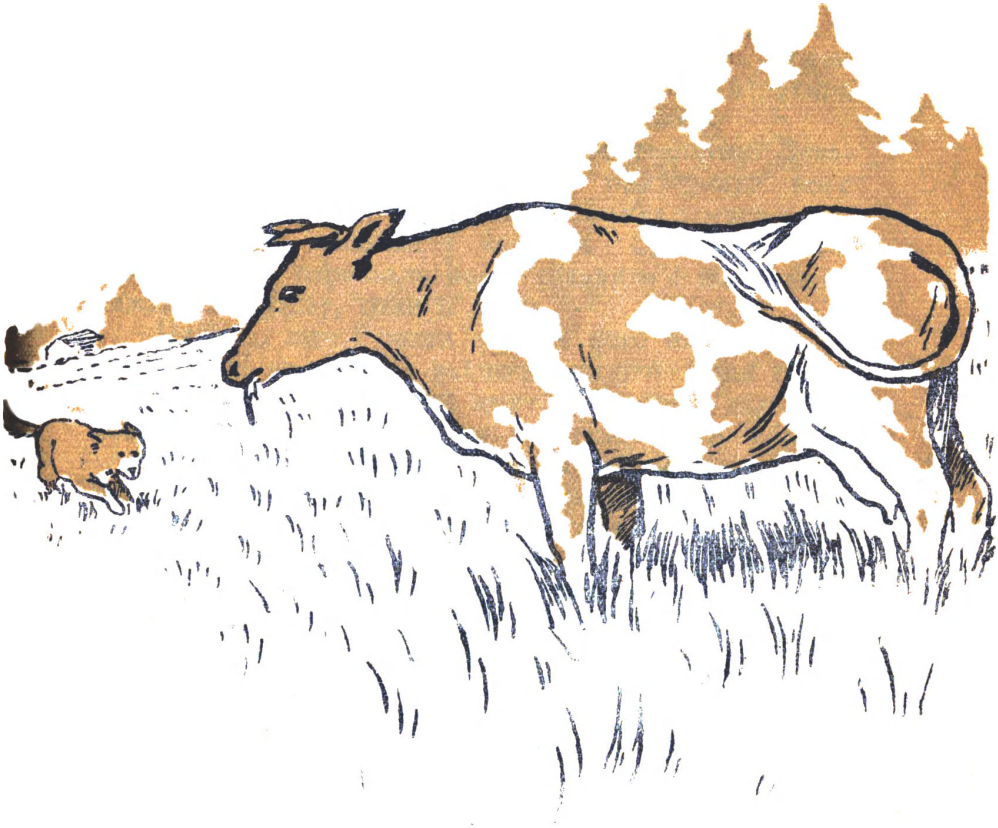

стився до цієї забавки, що трохи згодом не давав бідній корові навіть на хвилю спокію.

Вона змарніла, зхудла і перестала давати молока. Вона з жахливим поглядом позирала на свого ненавистного пастуха, а вранці ніяк не наважувалася виступити з хліву, хоч її й спонукав до того гризливий голод, хоч її й манила до себе зелена багата на пашу лука. Зрештою, вона зовсім втратила душевний спокій і марніла з кожним днем.

Бінгові жарти ставали вже небезпешними. Довелося вжити суворих заходів, щоб приборкати його запопадливість. Він, по довгих стараннях з мого боку, облишив свої забавки з коровою. Одначе, і після того вона не перестала його цікавити і він завжди лежав біля хліву, поки її доїли.

Настало літо і разом з усіма його пишотами та роскошами—зьявилися вьїдливі москіти. Вони гірше ніж трясця для нещасної людини. Особливо давалися вони в знаки в той час, як доводилося доїти корову.

Мій брат Федь доїв корову власноручно. Він ще так-сяк витерплював настирливість москітів, одначе, корова не могла до того звикнути.

Увесь час, поки він її доїв, вона вимахувала хвостом, як маятником, і раз-у-раз влучала Федьові в обличчя. Цього він а ніяк не міг стерпіти і дуже лютував на безневинну корову.

Він довго міркував, як запобігти цьому лихові. Нарешті вигадав на диво простий спосіб: привьязувати корові під час доїння цеглину до хвоста.

Він дуже тішився з своєї вигадки і рішив її негайно випробувати.

Знайшовши велику цеглину, він добре прикрутив її до коровьячого хвоста мотузками і з задоволенням взявся до роботи. Признаюся, ми не покладали великих надій на Федьову вигадку; одначе, не стали його розраджувати і з цікавістю позирали, що буде далі.

Федь не зважав на наші сумніви і щиро заходився доїти. Ціла хмара москитів напосілася на Федя й корову, то Федь почував себе цілком забезпеченим

від помахування коровьячого хвоста. Він пишався своєю геніальною вигадкою, та, на жаль, недовго.

Раптом ми почули, як цеглина гупнула по Федьовій голові, а сам Федь зоскочив з свого ослону з лютою лайкою. Корова ремигала, наче нічого не сталося. Федь вхопив ослін і кинувся на неї. Йому було прикро, і боляче; на лобі у його набігла велика— гуля, а тут ще й ми реготалися і це ще, більше дратувало його.

Бінго рішив, що йому також треба встрянути в справу, і напосівся на корову з другого боку. Рятуючись від своїх напасників, корова перекинула дійницю і все молоко розлилося. Відома річ, що вся провинна в цій прикрій історії лягла на бідну корову та на Бінга, і обом їм добре перепало від Федя.

Бінго ніяк не міг зрозуміти, через що йому випало на долю так тяжко постраждати за його щире бажання допомогти Федьові. Він уважав, що все сталося через осуружну корову. Він давно вже дивився на неї з презирством і ненавидів її. А після цієї пригоди він просто не міг її бачити. Він ніколи більше не потикався до її хліву і перебував тільки в стайні біля коней.

Корови на фермі були мої, а коні братові: Коли Бінго втратив остаточно свою приязнь до всіх на світі коров і став кохатися в конях,—товаришуванню нашому прийшов кінець. Одначе, він не забув мене і в прикрій пригоді шукав моєї, а не братової допомоги. І цю приязнь до мене він зберіг до самої своєї смерти.

Бінгові ще раз довелося виступити в ролі пастуха в-осени того ж таки року на ярмарку в Керберрі. На ярмарку було вирішено влаштувати змаганку поміж собаками. За найкращого собаку вівчарку було визначено цілих два долляри нагороди.

Один з моїх приятелів підбив мене, щоб і Бінга записати на змаганку. Мене спокушала більша слава, ніж два долляри, бо я пригадав собі, яким чудовим пастухом був Бінго на початку весни, поки не зробив собі забавки з нашої рудої корови.

На ярмарку була також і наша корова; ми мали намір продати її, бо вона вже була дуже стара. Вона мирно паслася на вигоні поруч з иншим коровами.

Настала черга Бінгові показати свій хист. Я показав йому нашу корову і приказав пригнати її. Я, як і всі инші участники змаганки, думав, що Бінго прижене корову до нас.

Одначе, вони—собака й корова—думали посвоєму. Недурно ж вони цілу весну робили щоденні вправи.

Коли корова побачила Бінга, котрий біг до неї, вона згадала, що її єдиний порятунок від настирливого собаки тікати до хліву. Бінго ж був певний, що його задача—яко—мога швидче пригнати її до хліву. Через те вони обоє попрямували до нашої ферми, куди було верстов зо три. Корова, незважаючи на свої літа, мусила бігти, як прудконога серна; Бінго, наче вовк гнав її по пятах.

Через кілька хвилин вони счезли з наших очей. Змаганка кінчилася і судді по справедливости присудили нагороду не Бінгові, але иншому собаці.

III.

Я вже згадав, що Бінго, після прикрої пригоди з Федьом, став виявляти велику приязнь до коней. Удень він вештався коло стайні, а вночі став під її дверима. Він бігав слідком за кіньми, і ніяк неможна було вдержати його дома, коли коні кудись виїздили з двору. Через те я й досі пригадую собі одну дивну дригоду, якої я навіть не розумію.

Я зовсім не страхополох і менш за все вірю у всякі забабони. Одначе, та дивна пригода, в якій головну ролю відограв Бінго, справила на мене велике враження. В той час ми з братом жили на фермі Цінтона. Якось уранці він вибрався з дому по сіно. Іхати було далеченько і хіба аж пізно увечері Федь міг повернутися додому. Через те він виїхав з позаранку, ледве на світ почало благовіститись. І тут сталося диво: Бінго в першій раз за

своє життя не побіг слідом за возом. Федь покликав його; одначе, він не рушив з місця і сумно поглядав на коней. Потім він підвів морду вгору і жалібно, протяжно завив. Він стежив очима за возом, аж поки віз не счез з очей. Потім пустився на вздогін, жалістно виючи. Цілий день просидів він біля стайні, вперше покинувши своїх приятелів-коней, і весь час вив, як на похороні.

Я лишився вдома сам. Поведінка Бінгова і його сумне голосіння мимоволі навертали мої думки на сумний шлях. Мені стало здаватись, що він не зпроста так квилить, що мусить статися якесь нещастя.

Біля пополудня Бінгове квилиння в край пошарпало мені нерви. Я не міг більше його чути. Я вхопив, не пригодую що в руки, і пошпурив на його, щоб прогнати його геть. Одначе, сумні думки обсіли мене: «На що я пустив брата самого?» Чи побачу я його живого?»

Поведінка й квилиння собаки віщували щось страшне. Я аж тоді заспокоївся, коли забачив здалека віз, навантажений сіном, а на сіні з довгою пугою в руках мого брата. Я не подав знаку, що мене стрівожила його відсутність я заходився коло коней і трохи згодом, ніби байдуже, запитався: Ну, як? Чи все гаразд?

— А хіба що? Звичайно все гаразд,—відмовив— Федь.

Хіба після цієї пригоди можна було поняти віри якимсь забабонам?

Одначе, коли пізніше я розповів про цю пригоду одному з своїх пріятелів, котрий щиро вірив у всяки признаки та таємні речі,—він цілком серіозно запитався.

— При лихій пригоді Бінго завжди пробував коло тебе?

— Так.

— Коли так, не смійся. В той день лихо над

тобою нависало. Собака лишився при тобі і спас тобі життя, хоч ми й не знаємо, що саме тобі загрожувало.

IV.

На весні я знову заходився коло Бінгової науки, а він з свого боку заходився коло моєї освіти. Між нашою фермою і Керберрі на високому горбикові стояв межовий стовп. Його було видко здалека.

Я помітив, що Бінго ніколи не минав того стовпа, не обнюхавши його уважно. Згодом я побачив, що й степові вовки і всі сусідські собаки навідувалися до його. Я став стежити за стовпом в бінокля і зрозумів таємниці Бінгового життя. Очевидячки, стовпець за-для всіх членів собачої породи нашої околиці був якимсь осередком, так би сказати, клюбом. Надзвичайно досконалий нюх давав їм змогу розпізнати, хто з родичив в останнє завітав до стовпця. Зимою, коли випав сніг, я сягнув ще глибше в таємниці собачого життя. Я дізнався, що той стовпець—тільки один із пунктів цілої сістеми таємних знаків, розкиданих по прерії. Кожний непомітний для людського ока камінець, череп товарини або коняки, кілок—все це відогравало ролю сігнальної станції. По всій околиці були ті станції і за-для вовків та собак вони були те саме, що людям телефон або телеграф, бо передавали всякі цікаві і потрібні за-для них звістки краще ніж ті складні пристрої та способи, які повигадували люде. щоб обмінюватися своїми думками.

Кожний собака або вовк уважає своїм обовьязком завітати до всіх тих станцій, що трапляються йому по дорозі щоб дізнатися, хто перед ним там побував. Наприклад: Бінго надбіг до стовпа, обнюхав його старанно, оглянув траву і землю коло стовпа, а після того загарчав і став люто гребти землю задніми ногами. Потім не поспішаючись подався додому, часом озираючись назад. В перекладі на людську мову це визначало:

Гррр! гав-гав!... Це тут знову була ота миршава дворняжка нашого сусіди. Гав-гав!... Ох, і покажу я їй сьогодні увечері, де раки зімують. Гррр, гав, гав!... Вдруге він натрапив на ще свіжий слід степового вовка і загарчав.

— Слід степового вовка, іде з півночи, смердить здихлятиною. Це цікаво! Мабуть, здохла стара Блессі-Польцерсова корова. Треба буде дізнатися доклад ніше.

Иншого разу він, вимахуючи хвостом, кружляв коло стовпа, мабуть, за-для того, щоб лишити свої сліди на втіху своєму рідному братові Біллю, котрий пробував у Брандоні, бо не дурно ж одного разу Білль уночі завітав до нас і разом з Бінгом вони подалися аж в гори, де ласуючи здохлою конякою, цілу ніч провели в приятельській бесіді. Иноді ті новини, про які Бінго дізнався біля стовпа, так його закочували, що він по слідах кидався до дальшої станції, щоб зібрати більш докладні відомости.

Иноді він задумливо нахиляв голову, ніби міркуючи, хто це міг бути біля стовпа, обо стараючись пригадати незнайомого відвідувача.

Одного разу, коли Бінго завітав до стовпа вранці, він наїжився, затрусився всім тілом сховав хвіст між ногами. Він не мав, очевидячки, жадної охоти бігти по слідові і зараз же повернув додому. Навіть повернувшися додому, він ще наїжувався, а по його морді знати було зненависть і страх.

Оглянувши уважно слід, я зрозумів, що злякане гарчання, котре вирвалося з його грудей:

— «Гррр!-гав!»—визначало «лісовий вовк».

Ось ті таємниці собачого життя, про які дізнався я від свого Бінга.

Після того, коли мені доводилося бачити, як він підводився з свого ліжка в стайні потягався і обтрушував сніг зі свого волохатого хутра, я думав про себе:

— Ах, ти прехитрий волоцюго! Тепера я знаю, де ти вештаєшся по ночах і чому не ночуєш вдома.

Тепера я знаю, чого ти біжиш на прогулянку в певний час і відкіля ти дізнаєшся де можна знайти поживу.

V.

В-осени 1884 року ми з братом покинули ферму Уінтона і Бінгові з нашої стайні довелося перекочувати до стайні нашого сусіди Гордона Райта.

З самого малечку Бінгові не подобалося пробувати в людських хатах. Тільки під негоду, або громовицю ховався він у хату. Більше всього на світі боявся він грому та пострілу рушниці. Без сумніву, до того спричинилася якась прикра пригода з рушницею, що сталося, мабуть, ще в дитинстві. У найлютіши морози перебував Бінго в стайні, щоб без перешкод користуватися волею під час своїх нічних прогулянок. Що вночі він розгулював скріз по околицях, навіть за кілька верстов від домівки, в тому ми не раз пересвідчилися і мали певні докази. Господарі дуже віддалених ферм попережали Гордона, що змушені будуть вжити зброї, коли він не приборкає свого собаки і не держатиме його на ніч на лацюзі. Те, що Бінго так жахався рушниці, показувало, що сусіди й справді виконували свою погрозу. Один фермер, який жив далеко-далеко, аж поблизу Петреля, розповідав, що одної зімової ночі бачив, як великий чорний вовк задавив степового вовка, а потім він змінив свою думку і догадався, що той вовк був ніхто инший, як наш Бінго.

Коли тільки десь поблизу зьявлялася здихлятина, Бінго, якимсь незнанним способом дізнавався про те, мандрував до поживи і, розігнавши степових вовків, наїдався до-схочу.

Иноді причиною його нічних мандрівок була палка закоханість до якоїсь сусідньої сучки і не було чого боятися, що він не лишить по собі потомства. Хтось просто-таки запевняв, що бачив вовчицю з трьома вовчатами, котрі крапка-в-крапку скидалися на нашого Бінга.

Не берусь запевняти, що це справді так. Одначе, мені самому довелося бути свідком прецікавої пригоди.

Якось на при кінці березоля (марта) ми їхали санками, а Бінго плентався по-заду. Раптом ми натрапили на степового вовка, котрий ховався десь в околишніх байраках. Вовк подався навтікача, а Бінго за ним навздогін. Одначе, здавалося що вовк не дуже то старався втікати. За хвилину собака навздогнав його, але, хоч це було дивно, він не накинувся на вовка і бійки між ними не сталося.

Навпаки, Бінго приязно біг поруч із вовком і лизав його в ніс. Нас дуже здивувала така поведінка Бінгова; ми нацькували його на сірого приятеля. Одначе, наші крики тільки налякали вовка і він подався собі геть, а Бінго приязно побіг за ним. Я догадався, що то був не вовк, а вовчиця, через що Бінго й був до неї такий приязний.

Ми покликали свого нечемного собаку і поїхали додому. Одначе, пригода на тому не кінчилася. З того часу вовчиця почала навідуватись до нашої ферми. Видавила мало не всіх курей, крала мясо, а коли чоловіків не було вдома, навіть нахабно зазирала в вікна, лякаючи дітей.

З рештою вовчицю таки вбили. Бінго зненавидів за це Олівера, котрий вбив її. Це свідчило що він почував до вовчиці щось більше за звичайну приязнь.

VI.

Людина й собака можуть настільки потоваришити що не можуть жити одне без другого. Старий Бутлер розповідав мені, що один індійський рід на далекій півночі вигинув в кровавій боротьбі, яка розпочалася через собаку, що належала тому родові і згинула від руки воїна сусіднього племені. Ми не мало знаємо випадків, коли через собак люде сварилися, позивалися і навіть билися. Недурно старовинне прислівья каже: «хочеш приятелювати зі мною,

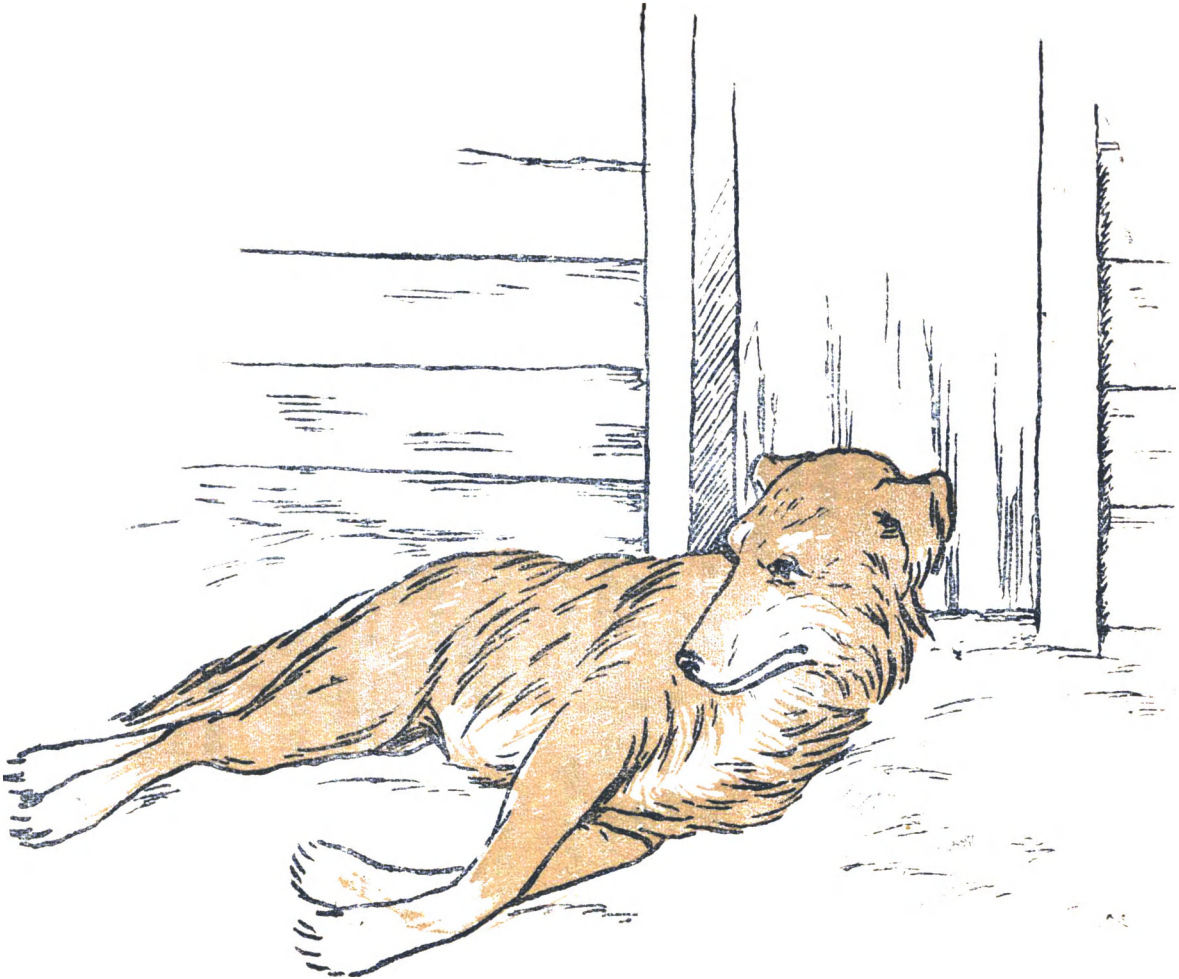

будь приятелем мого собаки». У одного з моїх сусідив був гарний пес. Я був приятелем цього сусіди і, стало буть, приятелем того пса. Одного разу бідний Тан, так звали того пса, приволікся додому тяжко покалічений, ліг на порозі і здох. Я разом з його господарем, присягнувся, що помщуся за його смерть і буду вживати заходів, щоб знайти вбийцю.

Я обіцяв нагороду всім, хто допоможе мені знайти його. Нарешті стало виявлятись, що в Тановій смерти повинні троє чоловіків, котрі жили на південь від нашої ферми. Доказів їхнього злочину було багато; я вже писав прохання, щоб притягти їх до суду.

Одначе, саме в той час трапилося таке, що я зовсім відмінив свій погляд і став признавати, що скалічити пса зовсім вже не такий великий злочин, хоча по-переду думав инакше.

Ферма Гордона Райта була на південь від нас. Мені частенько доводилося там бувати. Одного разу, коли я завітав до Гордона, його маленький син, котрий добре знав, що я шукаю Танових убійців, покликав мене і, боязко озираючись, прошепотів: «А знаєте, Тана вбив Бінго».

З тої хвилі я облишив шукання і так само щиро старався забути цю страшну пригоду, як раніше старався знайти винуватків злочину.

Я подарував Бінга Райтові ще задовго до цієї пригоди, але в душі я почував до його приязнь. Він так само не забув мене і одна пригода, про яку я росповім вам трохи згодом, була наочним доказом нашої взаємної щирої приязни.

Ще раніше сталася пригода, в котрій Бінго відограв поважну ролю. Наслідком тієї пригоди була сварка про-між двома сусідами—Гордоном та Олівером.

Вони були навіть товаришами і разом взялися рубати дрова. У згоді попрацювали вони аж до Різдва. Саме під Різдво у Олівера здохла стара кобила. Він, бажаючи використати її трупа для загального добра, виволік її в прерію і розкидав біля неї отруєну принаду для вовків.

Бідний Бінго! Він ніяк не міг позбутися своєї вовчої звички, хоч і не раз тяжко відпокутував за них.

Він був дуже ласий до кобилятини, як і всі представники дикої собачої породи. Тієї ж таки ночі удвох із другою Гордоновою собакою, Рябком, вони почвалали до здохлої кобили. Мабуть Бінго на той раз удавав із себе дуже гостинного господаря. Він стояв на сторожі і прогонив вовків, поки Рябко наїдався до схочу. Потім по слідах було знати, що сталося. Собаки наковталися отрути. Коли отрута почала виявляти свою силу, вони побігли додому. Тут Рябко сконав в тяжких муках, а Бінго тяжко занедужав.

—«Хочеш бути моїм приятелем, приятелюй з моїм собакою.»—Як не старався Олівер запевнити, що з його боку не було жадного наміру покривдити свого сусіди,—не помоглося. Гордон пригадав тут давню неприязнь, що повстала між Бінгом та Олівером з причини смерти Бінгової коханки вовчиці. Він був певний, що Олівер зробив усе нарочито, щоб отруїти Бінга, а жертвою тих намірів тільки випадково став Рябко. Давні приятелі посварилися. Вони облишили спільну роботу. І по сей день між ними не вщухає ворожнеча, що повстала з причини Рябкової смерти.

Довго хворів Бінго, поки нарешті вичуняв. Ми були певні, що він вже ніколи не стане тим сильним, веселим Бінгом, як був попереду.

Одначе, прийшла весна і Бінго почав відживати. Коли ж шовкова, зелена травиця вкрила оксамитовим килимом наші рідні степи, Бінго знову був повний здоровля й сил, на втіху своїм друзям і на злість своїм ворогам.

VII.

Не в довгім часі після тієї пригоди мені довелося зовсім покинути Манітобу. Я повернувся туди тільки через два роци в 1886 році. Бінго все ще жив у Райта на фермі. Я думав, що за два роки він зовсім забув про мене; одначе, виявилося, що це зовсім не

так. Одного разу зімою він пропадав десь дві доби, нарешті приплентався додому і приволік з собою величезний капкан, з привьязаною до його колодою.

Він потрапив лапою в капкан і нога його чисто одубла й замерзла. Ніхто не зважився підійти до його і визволити лапу з цупких обіймів капкану. І коли я, тепера зовсім чужий за для його, нахилився і взявся однією рукою за капкан, а другою за Бінгову ногу, він заскавчав від болю і вхопив мене за руку.

Ще його гострі зуби не прокусили мені шкури, коли я спокійно запитався: «Бінго, невже ти не пізнаєш мене»? Він зараз же облишив мою руку і не мішав мені більше, хоч і скавчав від болю, поки я знімав капкан. Не зважаючи на те, що він був тепера не мій собака, що давно не бачив мене, він все ж таки признавав мене за свого господаря й володаря. Я ж не згубив до його давньої приязні хоч і зрікся всяких прав на його.

Ми одтерли Бінгові ногу і перенесли його до теплої хати, хоч це було йому не зовсім до вподоби. Всю зіму він прошкандибав і два пальці на хворій нозі зовсім одпали. Одначе, на весну Бінго зовсім видужав, і по йому не знати було, яку прикру пригоду з капканом довелося йому перетерпіти.

VIII.

В ту зіму я впіймав багатьох вовків та лисиць' котрим не пощастило, як Бінгові, визволитися з моїх капканів. Я ставив свої капкани аж геть до весни, бо за знищення хижаків платили добрі гроші, хоча хутро їх весною не дуже добре.

Найбільше щастило мені на луках Кеннеді. Кожного разу в моїх капканах там були нові жертви. Через те я бував там найчастіше. Одного разу в кінці апріля я поїхав туди оглянути свої капкани.

Вовчі капкани роблють з добре загартованної бралі і при кожному капканові єсть по дві пружини, котрі давлють з такою силою, як 200 хунтів. Капкани становлять штук по четверо кругом покинутої

на землі принади, привьязавши їх добре до закопаних у землю колодок. Потім їх старано пригрібають піском та листтям, щоб сховати від очей звіра сліди.

На сей раз мої капкани впіймали степового вовка. Я добив його ломакою і кинув геть, а сам знову заходився лаштувати капкани. Я скінчив цю справу дуже хутко і мені треба було пригребти свої капкани піском. Недалечко від мене була купа дрібного піску і я застромив туди руку, щоб пригребти піску на свої капкани.

Яка необережність, яка нерозважність з мого боку! Під тією купою піску було сховано вовчий капкан і в один мент я сам став його бранцем. Мене не поранило, бо капкани мої не мали гострих зубів а товста шкуряна рукавичка, що була у мене на руці послабила силу удару. Одначе, капкан цупко впіймав мене за руку поверх долоні. Я заховав спокій і став намагатися дістати правою ногою ключа від капкану. Я простягся на весь зріст і, лежачи на череві, став потихеньку підсуватися до ключів оскільки це мені дозволяла защімлена в капкані рука. Повернутись горлиць і так добратися до ключа мені було цілком неможливо. Я надіявся на те, що намацаю ногою ключі і потихеньку підтягну його до себе.

Одначе, скільки я не намацував ногою навкруги, не міг натрапити на ключі. Я повторив свою спробу не один раз, кружляючи навколо свого якора, та надаремне. Я помітив, що дуже вже одхилився на захід і знову почав обмацувати землю ногою, стараючись зачепити нею за ключа.

Я зовсім забув про свою ліву ногу. Раптом я почув, як клацнув капкан за нумером третім вхопив мене за ногу поверх кісточок.

В першу хвилину моє безпорадне становище не справило на мене гнітючого враження. Я все ще сподівався, що мені пощастить визволитись з цупких

обіймів моїх капканів. Одначе, швидко пересвідчився, що всі мої старання визволитися марні. Без сторонньої допомоги годі було думати про визволення. Я не міг навіть поворухнутись і мусив лежати, простягшись увесь зріст міцно прикутий до землі.

Що ж мало статися зо мною? Замерзнути я не міг, бо холодна пора вже минула. Вся моя біда була в тому, що в ту місцину, де я ставив свої капкани і де сам впіймався, ніхто не навідувався окрім дроворубів зімою. Вдома ніхто не знав, куди саме я поїхав. Стало буть, коли мені не пощастить визволитись самому, я мушу згинути з голоду або від вовчих зубів.

Поки я лежав і міркував про своє скрутне становище, червоне сонце сховалося за обрієм, а степовий жайворонок завів свій вечірній спів. Я пригадав собі, як чув спів жайворонка вчора увечері сидячи на порозі нашої хатини. Я подумав, що, може, в-останнє чую його.

Німий біль посувався по моїй руці вгору до плеча. Я вже не чув її. Я почав труситись від холоду й булю, одначе, як зараз пригадую собі той кущ, де сидів жайворонок і навіт пригадую якої довжини були перця над його вухами. Мій поні стояв на тому самому місці де я його покинув, терпляче чекаючи мого повороту. Він не розумів, чому я так забарився. Коли я покликав його він перестав скубти траву і здивованим поглядом позирнув на мене. Коли б він побіг додому, порожнє сідло найкраще показало б, що зо мною сталось щось лихе; мене стали б шукати і може підмога прийшла б саме вчасно. Одначе, поні розумів, що мусить стояти коло мене, а я в той час мусив гинути від холоду й голоду.

Я пригадав собі, як заблудився в лісі старий стрілець Жіро. Тільки через рік весною товариші знайшли його кістяк у лісі з ногою, ущипленною в медвежому капканові. Потім прийшла мені в голову думка, що й вовк, який потрапив у капкан, мусить те саме почувати, що й я. Мої власні муки показали мені,

які муки доводиться через мої капкани перетерплювати вовкам—сіроманцям. Так, це була відплата за їхні муки!...

Ніч насувалася помалу. Проквилив десь вовк, озвався другий, третій... Мені було чутно, як вони збігаются до мене. Я лежав лицем до землі і дивувався, що ненажерливі потвари не йдуть до мене безпомічного і не рвуть мене на шматки. Довго чулося їх квиління, поки я не помітив їх невиразні, ніби з сірого туману виткані постаті зовсім недалеко від себе. Зпочатку хропіння мого поні налякало їх; одначе, швидко вони знову насмілилися, надійшли до мене ближче, оточили мене і позирали на мене своїми очима—свічками. Вони знайшли свого мертвого родича. Я голосно крикнув, щоб налякати їх. Вони з гарчаням подалися назад. Поні, перелякаий моїм криком, зібрався з місця і втік.

Вовки знову насунули на мене. Вони вхопили свого мертвого товариша і за хвилину ростягли його на шматки.

Кінчивши з ним, вони знову оточили мене і позирали на мене нахабними очима. Самий нахабний з них обнюхав мою рушницю і обгадив її. Я скрикнув і штовхнув його ногою. Він одскочив. Одначе я з кожною хвилею втрачав сили. Вовки почували це і ставали настирливіші. Іхній ватажок надійшов до мене, нахилився наді мною і гарчав просто мені в лице. Всі инші вовки тислися коло мене і вили, чуючи собі поживу. Я вже сподівався що проклята звірина ось-ось кинеться на мене, розніме на шматки і пожере. Раптом де не взявся з пітьми здоровенний чорний вовк. Сполохані вовки розбіглися, як полова по вітру, окрім ватажка. Чорний вовк не дав йому втікти вхопив його і за хвилину кинув його об землю бездиханим трупом. А потім, жах забив мені памороки,—чорний вовк кинувся до мене. Я почув гаряче дихання його, він припав і лащився. То був мій вірний Бінго.

— Бінго, друже мій, пошукай ключа від капканів.

Бінго метнувся і преніс мені рушницю, бо не зрозумів чого мені треба.

— Ні, Бінго, не це. Принеси ключа, розумієш ключа!

Бінго кинувся шукати і преніс мені пояс. Аж нарешті він знайшов ключа і приніс його мені, від задоволення помахуючи хвостом, бо побачив, що вгадав мою думку. Вільною рукою я з великою труднацією одкрутив гайку. Пружини послабли і я визволив свою ногу.

Бінго знайшов мого поні і пригнав його до мене. Я побігав трохи, щоб розімняти свої задубілі руки й ноги, бо не міг злізти на коня.

Ми рушили додому. Зпочатку їхали по малу, поки я відпочив і набрався сили, а потім поскакали. Бінго біг попереду, маючи по вітру своїм хвостом. Він був несказано радий, що знайшов мене і привів додому. Приїхавши додому, я дізнався, що він-весь час непокоївся. Він скавчав і вив, бігаючи по шляху. Коли ж настала ніч, він втік з дому, хоч його й старалися затримати. Якийсь таємний голос вів його до мене і він прибіг саме тоді, коли його допомога була найпотрібнішою.

Бінго, вірний мій старий Бінго! То був дивний, загадковий пес!.

Він любив мене. Одначе, на другий день він пробіг повз мене, не звернувши жадної уваги, і побіг слідком за маленьким сином Райта.

До самої своєї смерти він не міг одцуратися своїх вовчих звичок і своєї пристрасти до здохлої конини. Одного разу він натрапив на отруєний труп кобили і наївся, як вовк. І коли отрута почала пекти йому нутро, він не побіг додому. Він шукав мене, свого давнього найпершого, найщирішого приятеля.

Він прибіг до дверей моєї хижки і думав, що там мене знайде.

Я повернувся додому тільки на другий день і побачив його на порозі мертвого. Його замело снігом, а голова його лежала на порозі моєї хатини, де він перебув свої дитячі літа. Він навіть умер моїм і в останній смертний час, конаючи в пекельних муках, він мене шукав.

Бінго, мій вірний Бінго!

Незрозумілі слова.

Бінокль—дозорні трубки, які наближають і дають можливість розглядати віддалені речі.

Буль-терьєр—собаки-крисолови, поміс терьєрів з бульдогами.

Джентльмен—добре вихована, благородна людина.

Долляр—американські гроші, варті майже двом карбов.

Камін—відкрита пічка.

Койот—степовий вовк, що живе в Мексиці в Північній Америці.

Магазинка—рушниця, що заразом вміщає де-кілька патронів.

Мендоза—місто в Південно-Американській республиці Аргентині.

Міліардери—найбагатші люде в Америці.

Москіт—південна комашня, дуже куслива.

Нетрі—зарослі, непроходимі ліси.

Обора—двір для скотини.

Парк—добре розчищенний ліс.

Північна Докота—Штат в Північно-Американських Сполученних Штатах.

Поні—порода маленьких коней.

Прерія—великий степ в Америці.

Сен-бернар—порода дуже великих розумних, з довгим хутром собак, походженням з Швейцарії.

Тарабаган—байбак, з породи гризунів.

Ферма—хутір, маленьке господарство.

Чагарник—площа вкрита кущами.

Штати—окремі держави, що обьєднуються в федеративну Республіку.

Ціна 1 карб.

З друкарні „Труд“ Бульвар Котляревського, 31.

Кліше виготовано в цінкографії Фрішберга.